

داستان یوسف از جواہر داس

محمود الحسن بزمی، اسٹنٹ پروفیسر شعبہ پنجابی، جی سی یونیورسٹی، لاہور

Abstract

In this article the writer made a detail commentay on the Dastan-i-Yousef writun by Jawahar Das a christian poet. This contribution reveals that the story of Hazrat Yousef (A.S) was not the tredition of Muslim poets but also narrated by non-mulsim poets by using their own sacred books.

حضرت یوسف علیہ السلام حضرت یعقوب علیہ السلام بن حضرت اسحاق علیہ السلام بن حضرت ابراہیم علیہ السلام دے لاڈلے پُترن نیاں دے سلسلے نال تعلق تے مصر دی بادشاہی نے اوہناں نوں اک خاص قسم دی عزت و توقیر نال نواز یا سی یہودی ہون یا عیسائی اوہناں نال مذہبی عقیدت رکھدے نیں۔ قرآن مجید دی سورہ یوسف اوہناں دی حیاتی دے مختلف پکھان اُتے چانن پاندی اے اوہناں دی صبر و رضا تے دعوت و عزیمت دی داستان ”حسن القصص“ اکھواندی اے اسیں دیکھنے آں پئی قصہ یوسف علیہ السلام پنجابی توں اڈ دو جیاں زبانان وچ وی لکھیا گیا اے نثر ہووے یا نظم و کھودکھ شاعراں اپنی قادر الکلامی دے جھنڈے گڈے نیں قصہ یوسف علیہ السلام نے زبان و ادب نوں من کھجیاں تلمیحات تے تمثیلاں نال مالا مال کیتا اے۔ مسلماناں دے نال کئی غیر مسلم شاعراں دی ایس قصہ نوں بیان کر کے اپنی توں من کھجیاں تلمیحات تے تمثیلاں نال مالا مال کیتا اے جو یں چاہ یوسف، حسن یوسف، دامن یوسف، برادران یوسف، گریہ یعقوب، چشم زلیخا، زندان مصر، ایہ سبھ کچھ ایس قصے دی دین اے۔ زور بیانی دے نال اپنی مذہبی عقیدت دا مظاہرہ کیتا اے پچھلے منظوم قصہ دے شاعر جواہر داس نے ”داستان یوسف (پنجابی منظوم)“ دے سرناویں پٹھ حضرت یوسف علیہ السلام دی داستان پنجابی نظم وچ رقم کیتی اے ایہہ قصہ پہلی وار اک ہزار دی تعداد وچ ۱۹۰۵ء وچ پنجاب ریپبلک بک سوسائٹی، انارکلی، لاہور دے پر بندھ پٹھ چھاپے چڑھیا کل صفحات ۲۴ سن ایہدی قیمت دو پیسے سی ٹائٹل صفحہ اُتے انگریزی وچ "The Story of Joseph" لکھیا ہو یا سی نالے ایہہ عبارت وی ٹائٹل صفحے اُتے موجود سی ”جواہر داس نے پنڈاں دے مسیحیاں لئی ٹھیکہ پنجابی بولی وچ بنایا“ ۱۹۲۹ء وچ اے قصہ بارنم (نویں وار) دو ہزار دی تعداد وچ چھاپے چڑھیا صفحات ۱۲۴ یں سن تے ہن مل ۶ پائی سی البتہ ”داستان یوسف“ دے نال انگریزی وچ وی سرناواں "Dastan-i-Yusuf" ای چھاپیا گیا چھاپن والے حسب سابق پنجاب ریپبلک بک سوسائٹی انارکلی لاہور سن ایہہ ایسے اشاعت نوں مکھ سامنے رکھ کے لکھ یا گیا اے جواہر داس عیسائی مذہب نال تعلق رکھدے سن اسیں دیکھنے آں پئی اپنے قصہ ”داستان یوسف“ دی عینہ اوہناں بائبل یاں ”کتاب مقدس“ اُتے رکھی۔ اوہناں دا قصہ پڑھ کے پتہ لگدا اے پئی اوہناں

قرآن مجید دی سورہ یوسف دی تفسیر کرن والے مسلمان شاعراں دی پیروی نہیں کیتی سگوں اپنی بائبل دے حوالے سامنے رکھے نہیں۔ قرآن مجید وچ ایس قصہ دیاں جزئیات نوں چھڈ کے ایہدے وچوں نکلن والے پند و نصائح اُتے زور دتا گیا لیکن ”قصہ یوسف“ دے تقریباً چوکھے شاعراں شاعرانہ مبالغہ توں کم لہندیاں اپنے ولوں کئی دھکیاں کیتیاں نہیں زیادہ تر انحصار بنی اسرائیلی روایات اُتے کیتا اے۔ بہر حال جواہر داس نے قصہ نظمیاں لکیاں اپنے مسیحی مذہب دی تعلیمات نوں سامنے رکھ من کھجیوں انداز وچ حضرت یعقوب علیہ السلام (اسرائیل) اوہناں دے بیٹے روبن، یہوداہ، شمعون، لادی، اشکار، زبولون لیاہ دے بطن وچوں یوسف تے بنیمین راغل دے بطن وچوں دان، نفتالی، راغل دی لونڈی بلہاہ دے بطن وچوں تے جدتے آشر لیاہ دی لونڈی زلفہ دے بطن وچوں پیدا ہوئے۔ بارے ایہہ داستان حضرت یعقوب علیہ السلام، حضرت یوسف علیہ السلام تے اوہناں دے بھراواں بارے نظمائی گئی اے۔ جواہر داس قصہ دے شروع وچ اک دُعا کردا اے تے قصہ لکھن تے مکمل ہون لئی رب تعالیٰ اگے بیتی کردا اے:

دُعا

باپ بیٹا تے روح مقدس کرو مدد جی میری
عقل میری نوں روشن کریو کراں تعریف میں تیری
یارب بخش فضل حضوروں تحفہ اک بناواں
یوسف یار پیارے والا سارا حال سناواں ۲

ایس توں بعد شاعر حضرت یعقوب علیہ السلام اوہناں دے پتراں تے خاص طور تے حضرت یوسف علیہ السلام دا ذکر کردا اے نالے حضرت یوسف علیہ السلام نوں آن والے خواباں تے اوہناں دی وجہ نال باپ دی خصوصی محبت بارے بیان کردا ایہہ خواب اگے ملن والی فضیلت بارے دس پاندے سن ایس لئی حقیقی بھرا بنیمین نوں چھڈ کے دو جے سارے بھرا جانی دشمن بن گئے:

حضرت یعقوب علیہ السلام دا بیان

اک پیغمبر دوست رہدا رہندا دیس کنعان	صاحب عقل کرامت والا نام یعقوب جوان
ایس پیغمبر باراں بیٹے بخشے سچے سائیں	سمہناں وچوں چنگا جانے حضرت یوسف تائیں
رنگ برنگے بستر سوہنے باپ یوسف نوں پائے	دیکھ بھراواں یوسف وٹوں دل وچ کاوڑ لائے
جد ہويا سال ستاراں یوسف نال بھراواں جاوے	جنگل دے وچ روز دیاڑے ایڑ چار لیاوے
کرن قصور جد بھائی اُہدے یوسف غیرت کھاوے	تے اوہ آکے پو دے اگے سارا حال سناوے
راتیں سُنیاں یوسف تائیں سفنا سی اک آیا	اک اچنھا یوسف تائیں سچے رب دکھایا
جاں دن چڑھیا حضرت یوسف پاس بھراواں جاوے	سب حقیقت سُننے والی بیٹھ اُنہاں سمجھاوے
سُننے اندر اساں بھراواں اک پیلی وچ جا کے	ساریاں رَل کے باراں پو لے بدھے خوب دبا کے

میرا پولا سدھا ہویا اُچا ول اسماناں
ہن میں دوجا سفنا دسناں جیہڑا آیا مینوں
باپ کہے توں جیہڑا سفنا آکھ سنایا مینوں
چنانچہ اسیں دیکھنے آں پئی بھراواں نے یوسف نال باپ دی محبت تے اوہنوں حاصل ہون والی نبوت توں حسد تے
بغض داشکار ہو گئے۔ اوہناں دی کوشش سی پئی جیکر یوسف زندہ رہیا تے اسیں باپ دے نیڑے نہیں ہو سکدے یوسف نوں کس
طرح کھوہ وچ سٹیا جاندا اے منظری نگاری دیکھو:

یوسف دا بھراواں کول جانا

دیکھ بھراواں یوسف وٹوں متھے تیوڑی پائی
اک دوجے نوں کہن بھرا واسدی اکھ مکائیے
بھید کسے دا بچہ لیکے اس دا خون چوایے
ایس دے کولوں لیکے کرتہ پاس پتا دے جائے
جیہڑا سفنا اوس دیاڑے ایس سنایا جیکوں
اکھ دوہن بھائیاں تائی خون نا حق نہ کریے
روہن فکر دے وچ کردا یوسف کیویں بچاواں
بے تقصیرا پکڑ انہناں نے روندہ کھوہ وہایا

جذبات نگاری:

شاعر نے کرداراں دے جذبات لیکن لکیاں اوہناں دی ذہنی تے دلی کیفیات دی ڈاڈے سپین نال نمائندگی کیتی
اے جدوں بھرا یوسف علیہ السلام نوں کھوہ وچ سٹ دیندے نیں اوہ یعنی یوسف خدا اگے دُعا کردا ہے:

رو رو یوسف کیے خدایا توں صفتاں دا سائیں
توئیں محرم حال میرے دا نال میرے جو ہوئی
سب کوئی طرف تیرے ول تے ہیں توں والی اللہ
حضرت یعقوب نوں جدوں یوسف نوں گھیاڑے کھاجان دی خبر ملدی اے اوہناں دے دل و دماغ تے کہیہ گزردی اے:

پھڑکے کڑتہ یوسف والا لگا مارن ڈھائیں
لے کے کڑتہ یوسف والا باپ نے سینے لایا
رو رو حضرت وین کریندے ہنجو ہار پروتے
اسرائیل نے بستر اپنے سارے پاڑ اُتارے

لکھوں لکھ کریں اک پلوچ تیریاں واہ رضائیں
تیرے باجھوں یا رب میرا دردی رہیا نہ کوئی
سبدی آس پوچاؤن والا تیرا تخت معلے ۵
ہے او پُت پیارے تینوں ڈھونڈاں کتھائیں
ڈگا تڑپ زمین دے اُتے موت پیالہ آیا
پیا وچھوڑا یوسف والا جی گیا وچ غوطے
ہن میں کتھوں ڈھونڈاں تینوں یوسف پُت پیارے ۶

جدوں یوسف نوں کھوہ سٹیا گیا اوہناں دے بھرا روہن دی کیفیت کیہ سی تے دوجے بھراواں روہن دی عدم موجودگی

وچ یوسف نوں ویہہ ۲۰ روپے لیکے وچ دتاتے اسمعیلی سوداگر مل دے کے یوسف نوں مصر وچ وچن لئی لے جان دے نیں:

بھائیاں لیکے بھیڑ دا بچہ اس دا لہو چوایا
جاں اوہ ایڑ لے کے گھر آئے پھیر فریب بنایا
جنگل وچوں گڑتہ لبھا ہور معلوم نہ سانوں
کہے یعقوب ایہ اوہو کڑتہ جیہڑا یوسف پایا

اُٹھ سوداگر اسماعیلی لدجلا دوں آئے
دیکھ سوداگر کہے یہودا گل سنو سب بھائی
بھائیاں نال یہودا رگے ایہہ صلاح ٹھیراؤن
سن کے گل یہودا کولوں ہو گئے راضی سارے

قیمت اسدی ویہہ روپے چا بھراواں پائی
روہن جاں پھر کھوہ ول آیا جھاتی اُس نے پائی
روہن رو کہے بھراوا کتھے ڈھونڈاں تینوں

یوسف علیہ السلام مصر دے بازار وچ وکن لئی آوندے نیں بہت سارے لوک اوہناں دامل لگا دندے نیں لیکن فوطیفار

جیہڑا فرعون مصر دا مقرر کردہ حاکم تے جلو داراں داسداری، یوسف نوں خرید لیندا اے، بحوالہ کتاب مقدس:

”اور یوسف کو مصر میں لائے اور فوطیفار مصری نے جو فرعون کا ایک حاکم اور جلو داروں کا سردار تھا اس کو اسمعیلی کے ہاتھ سے جو اُسے وہاں لے گئے تھے خرید لیا اور خداوند یوسف کے ساتھ تھا اور وہ اقبال مند ہوا اور اپنے مصری آقا کے گھر میں رہتا تھا اور اس کے آقا نے دیکھا کہ خداوند اس کے ساتھ ہے اور جس کام کو وہ ہاتھ لگاتا ہے خداوند اس میں اسے اقبال مند کرتا ہے چنانچہ یوسف اس کی نظر میں مقبول ٹھہرا اور وہی اس کی خدمت کرتا تھا اور اس نے اُسے اپنے گھر کا مختار بنا کر اپنا سب کچھ اُسے

سونپ دیا۔“ ۹

جاں سوداگر یوسف تائیں لے گئے شتر چڑھا کے
جاں ایہہ خبر شہر وچ ہوئی بردا اک وکاوے
وانگ غلاماں یوسف ریندا کروا اسدیاں ٹھلاں
فوطیفار نے یوسف تائیں سب دتی مختاری

فوطیفار دی بیوی ویکھو اکھیاں اُس ول لائیاں
کہندی صورت تیری مینوں لگدی بہت پیاری

یوسف علیہ السلام فوطیفار دے گھر وچ رہندے سن اوہدی بیوی جیہدا ناں ”کتاب مقدس“ وچ درج نہیں البتہ

یہودیوں نے حوالے نال مسلمان شاعراں دی اپنے قصیاں وچ ”زلینا“ ناں امی ورتیا اے۔ فوطیفار دی بیوی یوسف علیہ السلام اُتے عاشق ہو جاندی اے تے اوہنوں دعوت گناہ دیندی اے انکار پاروں یوسف اُتے مصیبتاں دے پہاڑ ٹپیندے نیں لیکن ایہہ مصیبتاں تخت مصر دیاں پوڑیاں سن جتھے اک دن یوسف علیہ السلام جا بیٹھے تے پورے مصر دے حکمران بن گئے:

مُر یوسف اُتر دتا ایہ گل نہ بھلیائی صاحب سچے اگے بی بی کیوں کرساں بُریائی
مینوں عشق خداوند والا لگا بہت پیارا لوں لوں میرا راضی ہووے پا کے اُہدا نظارہ

اک دن مالک دے گھر جاوے کم اوہنوں کوئی سائی فوطیفار دی بیوی باجھوں گھر وچ ہور نہ کائی
جاں اُس یوسف ڈٹھا پھر مُر عرضاں کردی پھڑ کے پلہ کہندی یوسف میں ہاں تیری بردی
صاف جواب یوسف نے دتا ایڈا پاپ نہ کرساں صاحب سچے اگے بی بی کیوں پاپی ہو مرساں ۱۲
یوسف اوس عورت دے ہتھ وچ اپنی چادر چھڈ کے لینا اوہ قید خانے وچ چلے گئے داروغہ نے عورت اپنے خاوند نوں

آکھ کے یوسف نے قید کروا دتا اوہناں نوں (یوسف) قیدیاں داسردار بنا دتا

یوسف ولوں انکار سن کے اوس عورت راہ ڈک لیا تے لباس نوں ہتھ پالیا اوہ اپنا پیرا بہن یا چادر چھڈ کے نس گئے عورت نے رولا پادتا تے مصریاں نوں اُچی اچی پکارن لگ پئی میرے خاوند دے عبری کار مختار نے میری عزت لٹن لئی کوشش کیتی اے تے ایہہ چادر چھڈ کے نس گیا اوند اکر فریب کا میاب ہو یا تے فوطیفار نے خیر ایہدے وچ سمجھی پئی یوسف نوں کجھ دیر لئی منظر توں ہٹا دتا جائے نتیجتاً یوسف علیہ السلام قید خانے وچ چلے گئے جتھے دروغہ قید خانہ نے یوسف نوں قیدیاں داسردار بنا دتا قید خانے وچ شاہ داساتی تے نان بائی مجرم بن کے آگئے کجھ چیر پکھوں اوہناں دونوں مجرماں اپنے ذہنی ادراک تے شعور موجب خواب دیکھے ساقیاں دے سردار نے اپنے آپ نوں انگوردی ول تو شراب نچوڑ کے بادشاہ نوں پیا وندیاں دیکھیا یوسف نے اوہدے تن دن دے اندر دوبارہ ایس منصب تے بحالی دی تعبیر کیتی نان بائیاں دے سردار نے اپنے سر اُتے سفید روٹی دیاں تن ٹوکریاں دیکھیاں جہناں وچوں پرندے کھانا کھا رہے سن۔ یوسف نے تن دن دے اندر اوہنوں بادشاہ ولوں پھانسی ملن دی دس پائی نال ای یوسف نے سردار ساقی نوں آکھیا پئی جدووں بادشاہ کول جائیں تے میرا وی ذکر کریں۔ اوہ بھل گیا ایہنے وچ بادشاہ نوں دو خواب آئے اوہنے مصاحبان کولوں تعبیر پچھی کوئی وی دس نہ سکیا سردار ساقی نوں بھلی ہوئی گل یاد آگئی اوہنے بادشاہ نوں یوسف علیہ السلام دی دس پائی چنانچہ اوہناں دی رہائی ہو گئی تے بادشاہ دے خواہاں دی تعبیر ایہہ دس پئی ست موٹیاں گاواں نوں ست ماڑیاں گاواں دا کھانا تے ست دانے بھریاں شاخاں نوں ست سُکیاں شاخاں دا کھان توں مراد ست سال خوشحالی دے ست سال قحط دے ہون گئے..... ایہہ علاج ایہہ دے پئی کوئی عقلمند، نیک سیرت بندہ ملک دا انتظام سنبھالے تاکہ ایہہ عرصہ اچھے طریقے نال گزر جائے تے ملک مصر وچ قحط تے کال جانی نقصان نہ کر سکے۔

”اور فرعون نے جو یہ خواب دودفعہ دیکھا تو اس کا سبب یہ ہے کہ یہ بات خدا کی طرف سے مقرر ہو چکی

ہے اور خدا اسے جلد پورا کرے گا اس لئے فرعون کو چاہیے کہ ایک دانشور اور عقلمند آدمی کو تلاش کر لے

اور اُسے ملک مصر پر مختار بنائے فرعون یہ کرے تاکہ اس آدمی کو اختیار ہو کہ وہ ملک میں ناظروں کو مقرر

کر دے اور ارزانی کے سات برسوں میں سارے ملک مصر کی پیداوار کا پانچواں حصہ لے لے اور وہ

اُن اچھے برسوں میں جو آتے ہیں سب کھانے کی چیزیں جمع کریں اور شہر شہر میں غلہ جو فرعون کے اختیار میں خوش کیلئے فراہم کر کے انکی حفاظت کریں یہی غلہ ملک کیلئے ذخیرہ ہوگا ورساتوں برس کے لیے جب تک ملک میں کال رہے گا کافی ہوگا تاکہ کال کی وجہ سے ملک برباد نہ ہو جائے۔“ ۱۳

اپس توں بعد حضرت یوسف علیہ السلام نوں فرعون مصر دا حکمران بنا دیندا اے اپنے آپ نوں ”بزرگ تر“ تے ”یوسف نوں“ حاکم مصر مقرر کر دتا جاندا اے۔

”اور فرعون نے یوسف سے کہا دیکھ میں تجھے سارے ملک مصر کا حاکم بناتا ہوں اور فرعون نے اپنی انگشتی اپنے ہاتھ سے نکال کر یوسف کے ہاتھ میں پہنادی اور اُسے باریک کتان کے لباس میں آراستہ کروا کر سونے کا طوق اس کے گلے میں پہنایا اور اس نے اُسے اپنے دوسرے ہاتھ میں سوا کر اکر اس کے آگے آگے یہ منادی کروادی کہ گھٹنے ٹیکو اور اُس نے اُسے سارے ملک مصر کا حاکم بنا دیا۔“ ۱۴

جواہر داس یوسف علیہ السلام دی تاجپوشی، شادی تے دوپتراں دی پیدائش بارے تئاں شعراں وچ گل مکا کے جامعیت دا نمونہ پیش کردا اے۔ فوطینار اُن (wool) دا تاجرسی اوس دی بیٹی آسناتھ نال ویاہ بادشاہ (فرعون) نے کروایا جد کہ شاعر ایہداناں ”جاہک“ دسد اے:

دو برساں دایوسف ہويا حاکم رب بنایا نام جو اُس دا بادشاہ نے جگت پناہ رکھوایا
آسناتھ بیٹی جاہک دی سندر روپ سوائی شاہ مصر نے تے اوہ لڑکی یوسف نال ویاہی
یوسف دی آسناتھ بیگم نے دونوں بیٹے جائے افرہیم ہنستی چادوہاں دے نام رکھائے ۱۵

ادھر ملک کنعان وچ وی خط تے کال نے تھرتھلی چادتی سی یوسف علیہ السلام دا خانوادہ بھکھاں تے فاقیاں نال دو چار سی حضرت یعقوب علیہ السلام اپنے پتراں نوں اناج لین مصر گھلیا اوہ حاکم مصر یوسف دے دربارے آئے یوسف نے پچھان لیا پر اپنا آپ لکائی رکھیا باپ بارے پچھیا نکلے بھرائیمین بارے جانکاری لئی اوہناں نوں آکھیا اگلی وار نکلے بھرائوں وی لیکے آونا غلے دی قیمت بوریاں وچ واپس پادتی تانجے مُڑ کے آون تے نالے برادرانہ تے پیغمبرانہ داد و دہش دا تقاضا وی سی۔ حضرت یعقوب نے بڑی بحث تحیص توں بعد بنیمین نوں بھراواں نال ٹوریا تے نال ای دُعاواں لئی سرسجدے رکھ دتا۔ شاعر دا صورت حال دی عکاسی کرن دا چچواں انداز دیکھن جوگ اے:

کھندا پھر یعقوب پتاں نوں ہر گز ڈھل نہ لاؤ ایس پاسے دا چنگا میوہ اپنے نال لے جاؤ
پھر یعقوب نے گوڈے ٹیکے سرسجدے وچ پایا عرض کراں میں تیرے اگے سن توں بار خدایا
میں عاجز ہاں تیرا بندہ توں صفتاں دا سائیں دیس مصر دے حاکم دے توں رحم دے وچ پائیں ۱۶

ادھر بھرا مصر وچ بادشاہ دے دربارے اپڑ جاندا ہے:

لے سوغاتاں دونی روکڑ پھیر مصر وچ آئے جا کھلوتے یوسف اگے سمھناں سین ندائے
ویکھ اُہناں نوں دل خوش ہويا کہے دروغے تائیں ایہ عبرانی لے جا ایتھوں میرے گھر بٹھلائیں
کریں حلال کچھیرو بھارو روٹی ٹھیک پکائیں اچ دوپھریں ایہناں تائیں میرے نال کھوائیں ۱۷

یوسف علیہ السلام ڈاہڈے خوش ہوندے نیں اوہناں بھراواں دی دعوت کردے نیں تے چھوٹے بھرا بھیمین نوں اپنے کول رکھن لئی پلانگ کردے نیں۔

لیکے چھٹاں انہاں پاسوں اُن ایہناں وچ بھریو
تسیں پیالہ لیکے میرا سب تھوں اکھ بچائیو
کیتا اس دروغے سوئی جو یوسف فرمایا
جیہڑی روکڑ دین تہانوں اوہ بھی وچے دھریو
چھٹ ہے جیہڑی چھوٹے والی اُس دیو چ نکائیو
جاں دن چڑھیا انہاں تائیں اس نے رستے پایا ۱۸

☆

یوسف کہے داروغے تائیں پکڑائیاں نوں جا کے
کیتی نال تساندے حاکم بہت وڈی بھلیائی
کیوں پیالہ فالان والا آندا تُساں پُرا کے
پکڑ پیالہ اس دا آندا کیتی جے بُریائی ۱۹

☆

کہے داروغہ سبھناں تائیں دیو تلاشی سٹھے
جس دے پاسوں نکل آوے کرے غلامی ساڈی
اُن چھٹاں تھیں ڈھیری کر کے سبھناں جھاڑ دکھایا
وکیہ لواں میں اوہ پیالہ کبھدی چھوٹوں لٹھے
سبھناندی پھر ساڈے ہتھوں چھٹے جند تساڈی
جھاڑی چھٹ جو چھوٹے والی نکل پیالہ آیا ۲۰
ایس منصوبہ بندی پاروں بھیمین نوں اپنے کول بٹھالیندے نیں۔ بھرا بھوداہ باپ نوں تسلیاں تے وعدے دے کے آیا
سی پئی سارے بھراہ بمعہ بھیمین واپس آواں گے واپس ٹرن توانکار کر دیندا اے۔ اوہ آکھدا اے ساڈا پیو ایس بھرا توں بغیر سانوں
قبول نہیں کرے گا ایس توں پہلاں اک بھرا گواج گیا سی جیہڑا ہن تیکر نہیں لبھا۔ یوسف علیہ السلام دا ایہہ سناسی تے اوہ شدت
جذبات نال بے وس ہو گئے۔ ایس دردناک تے عبرت انگیز منظر دی عکاسی شاعرانہ کردا اے:

جاں پھر یوسف تھم نہ سکے میرا اکھیں بھر آئے
ہوا کلا بھائیاں اُتے یوسف ظاہر ہویا
یوسف کہے بھراواں تائیں بھائی میں تہاڈا
ایہ گل سُن کے اس دی اگوں وین جواب نہ کائی
یوسف کہے بھراواں تائیں میرے نیڑے آؤ
بھائیاں وچوں مصری سارے اُس نے باہر کڈھائے
بھڑکی آگ وچھوڑے والے یوسف پھٹ پھٹ رویا
سچی گل دسو مینوں زندہ ہے پیو اساڈا
وکیہ یوسف نوں کب کھلو تے ہوش نہ رہیا کائی
تساں تے وچ دتاسی مینوں دل وچ خوف نہ کھاؤ ۲۱

☆

مینوں بھج تہاڈے اگے رب بھلا ہے کیتا
دے کے وڈی مُگتی سانوں جیون دتا سائی
ہن یوسف نے بھراواں نوں آکھیا جاؤ باپ نوں وی لے آؤ قحط دے سبھ درہے اتھے رہ کے گذارو حضرت یعقوب
نوں پتر مصر دے بادشاہ بارے خبر دیندے نیں پئی اوہ تے تہاڈا پتر یوسف اے تہانوں بلا رہیا اے حضرت یعقوب ڈاہڈا خوش
ہو کے مصر دی تیاری کردے نیں تے او تھے اپڑ جاندے نیں۔

مینوں دیس مصر دا حاکم سچے رب بنایا
نالے وڈا شاہ مصر تھوں مینوں چا ٹھہرایا

یوسف کہے بھراواں تائیں طے چھیتی جاؤ
پہلوں جا کے باپ میرے نوں دیو سلام جو بھائی
جا کے آکھو ویکھ آئے ہاں زندہ یوسف تائیں
کل قبیلہ لیکے اپنا مصرے چھیتی آوے
یوسف دے بھرا اپنے وطن کنعان جاندے نیں تے اپنے باپ یعقوب نوں یوسف دی خبر دیندے نیں:

یوسف کولوں رخصت ہو کے وطن پہنچے بھائی
یوسف والیاں ساریاں گلاں پیو نوں آکھ سنایاں
ویکھ سوغاتاں دل خوش ہويا جان جُھے وچ آئی
پھر یعقوب پتاں نوں کیندا ہن میں ایتھوں جاواں
کر کے حکم یعقوب پتاں نوں ڈیرا تڑت لدایا
اضحاق پتا دے مالک اگے جا کے نذر چڑھائی
پہلاں جا کے یوسف والی ساری خبر سنائی
اُہدے ولوں ایہ سوغاتاں نذر تیری نے آیاں
ایہو بس ہے میرا پُت جو ہن تک زندہ سائی
مرنے تھوں میں پہلاں یوسف نال کیلجے لاواں
ڈیرہ لے کے اس جگہ تھیں بیر سبع وچ لایا
راتیں سُفنے دے وچ اسنوں دتا رب دکھائی ۲۴

بائبل (کتاب مقدس) دے لفظاں وچ:

تب یعقوب علیہ السلام بیر سبع سے روانہ ہوا اور اسرائیل کے بیٹے اپنے باپ یعقوب کو اور اپنے بال بچوں اور اپنی بیویوں کو ان گاڑیوں پر لے گئے جو فرعون نے اُن کے لانے کو بھیجی تھیں اور وہ اپنے چوپایوں اور سارے مال و اسباب کو جو انہوں نے مُلک کنعان میں جمع کیا تھا لے کر مصر آئے اور یعقوب کے ساتھ اس کی ساری اولاد تھی۔ ۲۵

”اور اُس نے یہوداہ کو اپنے سے آگے یوسف کے پاس بھیجا تاکہ وہ اُسے جشن (گوسن) کا راستہ دکھائے اور وہ جشن کے علاقے میں آئے اور یوسف اپنا تھ تیار کروا کے اپنے باپ اسرائیل کے استقبال کے لیے جشن کو گیا اور اس کے پاس جا کر ”اُس کے“ گلے سے لپٹ گیا اور وہیں لپٹا ہوا دیر

تک روتا رہا۔“ ۲۶

کہے یعقوب پتاں دے تائیں ہرگز ڈھل نہ لاؤ
جیہڑا مال کنعانوں ایہناں پیدا کیتا سائی
لے قبیلہ ہور چوپائے وچ مصر دے آیا
تب فرعون نے یوسف سے کہا کہ تیرا باپ اور تیرے بھائی تیرے پاس آگئے ہیں مصر کا ملک تیرے آگے پڑا ہے
یہاں کے اچھے سے اچھے علاقہ میں اپنے باپ اور بھائیوں کو بسادے یعنی جشن (گوسن) ہی کے علاقے میں ان کو رہنے دے اور اگر تیری دانست میں اُن میں ہوشیار آدمی بھی ہوں تو ان کو میرے چوپایوں پر مقرر کر دے اور یوسف اپنے باپ یعقوب کو اندر لایا اور اُسے فرعون کے سامنے حاضر کیا اور یعقوب نے فرعون کو دُعا دی اور فرعون نے یعقوب سے پوچھا کہ تیری عمر کتنے سال کی ہے۔ ۲۸

نال پتا نوں لیکے یوسف شاہ دے اگے آیا شاہ نوں دے یعقوب اسیساں تیرا راج سوایا

اسرائیل دا موت دیاڑا جاں پھر نیڑے آیا
 کہے یعقوب یوسف نوں مینوں استغھے نہ دفنائیں
 ایس دے نال اوہناں اپنے سارے پتر کول بلائے تے چند نصیحت کیتی نالے یہوداہ نوں وڈیائی دنی پئی راج ڈنڈا
 اوسے ویلے یوسف تائیں اس نے پاس بلایا
 ایتھوں لوتھ میری نوں کھڑکے وچ کنعان بچائیں اس
 اوہدے کول رہوے گا:

پھیر یعقوب نے سبھی بیٹے اپنے پاس بلائے
جاں یعقوب نے برکت بخشی ہر اک بیٹے تائیں
وچ نبوت مالک میرے جو فرمایا مینوں
تیرے بھائی سُنیں یہودا کرن غلامی تیری
تیرے ہتھوں سُنیں یہودا راج ڈنڈا نہ جاوے

جدوں اسرائیل (یعقوب) فوت ہو گئے تے فیر یوسف علیہ السلام نے کنعان جان دی تیاری شروع کردتی اوہناں
دی لوتھ (Dead Body) وچ خوشبوآں بھروائیاں۔ مصر وچ ستاراں دن تیکر سوگ منایا گیا تے فیر ملک کنعان وچ ”ممرے“
دے سامنے ”مکشیہ“ دے کھیت دے ”مغارة“ وچ جھوں ”ابراہیم“ نے ”عفرون جٹی“ توں مُل لیکے ”گورستان“ لئی
ملکیت بنایا سی وچ دفن کردتا اتھے ابراہیم تے اوہناں دی بیوی سارہ، اسحاق تے اوہنادی بیوی ربقہ تے یعقوب دی بیوی
لہاہ وی دفن سن۔ ۳۳

جاں یعقوب یوسف دے تائیں سارے حکم سنائے ہو کے رُخصت ایس جہانوں پہنچے چادر گاہی
چھتی گھل سپاہی اس نے وید بلائے سائی کہند اباپ میرے دے اندر بھروسہ گندھاں بھائی ۳۳
ستاراں دن مصر وچ ماتم ہو یا فیر یوسف اپنے باپ دی لوتھ کنعان لے جا باپ دادا دے قبرستان وچ دفنا دتی۔ فیر
یوسف تے اوہناں تے بھراواں دا مصر وچ رہنا بارے کتاب مقدس دے حوالے نال:

”اور یوسف اور اس کے باپ کے گھر کے لوگ مصر میں رہے اور یوسف ایک سو دس برس تک جیتا رہا۔“ ۳۵

جواہر داس حضرت یوسف علیہ السلام دی وفات بارے بیان کردا اے پٹی اوہ اک بھر پور زندگی گزار کے دُنیا توں تشریف لے گئے۔

یوسف اک سو دس سالوں دی اچھی عمر گزاری ایس جہانوں فانی حضرت لگے کرن تیاری
 کہندے روز بھراواں تائیں موت میرے سر آئی میرے بچھوں آپ تسنوں کرسی یاد الہی
 ہو کے اک سو دس ورھیاں داجاں حضرت پھر مر یا بھر کے نال سو گندھاں اُس نوں وچ ضد و تھے دھریا ۳۶
 ایس طرح اسیں ویکھنے آں پئی جواہر داس مسیحی ہوں پاروں اپنی مذہبی کتاب (بائبل) ”کتاب مقدس“ نوں مکھ
 سامنے رکھ کے حضرت یوسف علیہ السلام دا قصہ نظمایا اے۔ چونکہ ایس قصے دے سارے مقامات تے کردار تے اوہناں دے
 ناں اپنی مقدس کتاب دے حوالے نال بیان کیتے نیں جویں:

ابراہام، اسحاق، (گون) جش روبن، یہوداہ، بنیمین وغیرہ اوہناں مسلمان شاعراں دی کہتے وی نقالی نہیں کیتی ناہی
 زلیخا، عزیز مصر ورگے لفظ ور تے نیں ایسے طرح دو جیاں حکایتاں ائی والی مائی تے غسل ویلے دریا دا یوسف نال چل ٹرنا ور گیاں
 گلاں نظر نہیں آوندیاں جیہڑیاں مسلمان مفسراں تے قصہ گو آں گھڑیاں ہونیاں نیں یا اسرائیلیات دے حوالے نال جمع کر
 چھڑیاں نیں۔ آخر وچ شاعر ”عرض مصنف“ دے سرنوایں پٹھ اللہ تعالیٰ کولوں ایہدی تکمیل پاروں مشکل حل ہوون دی دُعا تے
 ”یسوع“ دی تعریف کردا نظر آوندا اے:

قصہ لکھیا یوسف دائیں نال سہائیتا تیری	مشکل سب دی حل کریں توں حل کر مشکل میری
قصہ وچ پنجابی بولی بندے ایس بنایا	تھوڑا حال یوسف دا لکھیا جو کجھ ایہوں آیا
دُنیا والے جھوٹے قصے نہ کوئی پتہ نشانی	قصہ یوسف والا سچا وچ کلام ربانی
جواہر داس ہے بندہ تیرا نال لہو مل لیتا	تیرے ہتھوں یسوع پیارے پریم پیالہ پیتا ۳۷

حواشی:

- ۱۔ کتاب مقدس، یعنی پرانا اور نیا عہد نامہ (عہد عتیق اور عہد جدید)، باب پیدائش، یعقوب کے بیٹے، آیت ۲۳ تا ۲۶، لاہور: پاکستان بائبل سوسائٹی، ۲۰۱۰ء، ص: ۵۱
- ۲۔ جواہر داس، داستان یوسف، لاہور: پنجاب ریپبلک سوسائٹی، ۱۹۲۹ء، ص: ۱
- ۳۔ ایضاً، ص: ۲
- ۴۔ ایضاً، ص: ۳
- ۵۔ ایضاً
- ۶۔ ایضاً، ص: ۴
- ۷۔ ایضاً
- ۸۔ ایضاً
- ۹۔ کتاب مقدس، پیدائش، آیت ۴ تا ۵، ص: ۵۶
- ۱۰۔ جواہر داس، داستان یوسف، ص: ۵

- ۱۱۔ ایضاً
- ۱۲۔ ایضاً، ص: ۶
- ۱۳۔ کتاب مقدس، پیدائش، یوسف بادشاہ کے خواب کی تعبیر کرتا ہے، آیت ۳۲ تا ۳۶، ص: ۵۹
- ۱۴۔ ایضاً، آیت ۳۱ تا ۴۳، ص: ۵۹-۶۰
- ۱۵۔ جواہر داس، داستان یوسف، ص: ۱۰
- ۱۶۔ ایضاً، ص: ۱۴
- ۱۷۔ ایضاً
- ۱۸۔ ایضاً، ص: ۱۶
- ۱۹۔ ایضاً
- ۲۰۔ ایضاً
- ۲۱۔ ایضاً، ص: ۱۷
- ۲۲۔ ایضاً
- ۲۳۔ ایضاً، ص: ۱۸
- ۲۴۔ ایضاً، ص: ۱۹
- ۲۵۔ کتاب مقدس، پیدائش، یعقوب اور اس کا گھرانہ مصر کو جاتا ہے، آیت ۵-۶، ص: ۶۷
- ۲۶۔ ایضاً
- ۲۷۔ جواہر داس، داستان یوسف، ص: ۱۹
- ۲۸۔ کتاب مقدس، پیدائش، یعقوب اور اس کا گھرانہ مصر میں، آیت ۵ تا ۷، ص: ۶۸
- ۲۹۔ جواہر داس، داستان یوسف، ص: ۲۰
- ۳۰۔ ایضاً، ص: ۲۱
- ۳۱۔ ایضاً
- ۳۲۔ ایضاً، ص: ۲۲
- ۳۳۔ بحوالہ کتاب مقدس، پیدائش، یعقوب کی وفات اور تدفین، ص: ۷۲-۷۳
- ۳۴۔ جواہر داس، داستان یوسف، ص: ۲۲
- ۳۵۔ کتاب مقدس، پیدائش، یوسف کی وفات، ۲۲، ص: ۷۴
- ۳۶۔ جواہر داس، داستان یوسف، ص: ۲۳
- ۳۷۔ ایضاً